

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

ПОГОДЖЕНО

на засіданні вченої ради факультету
української філології, іноземних мов та
соціальних комунікацій
(назва факультету)

Протокол № 5 від «15» березня 2022 року
В.о.декана Габелко О. М. Габелко
(підпис)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЦДПУ імені Володимира Винниченка
від «31» березня 2022 року № 51/н-ун
Голова приймальної комісії
Ректор Є. Ю. Соболев

Обговорено й затверджено
на засіданні кафедри
української мови та журналістики
(назва фахової кафедри)

Протокол № 9 від «24» лютого 2022 року
В.о.завідувача кафедри Ковтюх С. Л. Ковтюх
(підпис)

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

з філології

Напрямок:

МОВОЗНАВСТВО

(назва предмету/дисципліни)

для осіб, які вступають на I курс

денної/заочної форми навчання

для здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
зі спеціальності: **Галузь знань: 03 Гуманітарні науки**

Наукова спеціальність: 035 Філологія

Рівень вищої освіти: третій - доктор філософії (PhD)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

про порядок проведення вступного випробування

Вступний екзамен до докторантури зі спеціальності 035 Філологія з української мови є не тільки відповідальним моментом перевірки базових теоретичних знань і практичних навичок зі спеціальності, але й важливим етапом у підготовці майбутнього науковця. В основу програми покладено істотні питання з базових філологічних дисциплін: історії української мови, діалектології, загального мовознавства, сучасної української літературної мови, порівняльної типології слов'янських мов, стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, культури мови, ономастики тощо. Програма віддзеркалює сучасний стан розвитку українського та загального мовознавства.

Фахове випробування – форма вступного випробування для вступу на основі здобутого ступеня вищої освіти (спеціаліста/магістра), яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньої програми певного рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

Фахове вступне випробування проводиться **письмово**.

Структура екзаменаційного білета. Білет складається з трьох запитань (два – теоретичні та одне – практичне).

Структура екзаменаційної оцінки.

1) екзаменаційний білет складається з 2 теоретичних запитань, кожне з яких оцінюється 30 балами.

2) 3-є завдання – практичне (лінгвістичні розбори) – оцінюється 40 балами.

Загальна сума балів за виконання письмових завдань екзаменаційного білета складає 100.

Якщо абітурієнт набрав менше 60 балів, то далі не може брати участь у конкурсному відборі на заявлену спеціальність. Якщо абітурієнт набрав від 60 до 100 балів – продовжує брати участь у конкурсному відборі на спеціальність 035 Філологія.

Час, який відводиться на виконання завдань, складає 2 (астрономічні) години.

Екзаменаційне випробування передбачає виміри

знань:

- фундаментальних питань з історії української мови, сучасної української літературної мови та інших дисциплін;
- основних етапів розвитку української мови, зокрема й літературної, від найдавніших часів до XXI століття;
- основних мовознавчих методів;
- особливостей порівняльної типології слов'янських мов;
- стрижневих положень стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, культури мови, ономастики та ін.;
- основних лінгвістичних понять і категорій.

умінь:

- послуговуватися сучасними методами мовознавчих досліджень;
- володіти принципами й навиками системного аналізу лінгвістичних явищ, понять, категорій;
- здійснювати порівняння результатів досліджень вітчизняних та іноземних учених з того чи того питання;
- аналізувати одиниці різних рівнів сучасної української літературної мови;
- давати історичні коментарі щодо тих чи тих фонетичних, фонологічних, лексичних, морфемних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних та інших фактів;
- об'єктивно визначати й оцінювати специфічні риси української мови, що відрізняють її від інших слов'янських мов.

Мета програми полягає в тому, щоб виявити теоретичні знання й практичні навички з найважливіших історичних і сучасних лінгвістичних курсів, з'ясувати ступінь орієнтації в здобутках і тенденціях розвитку сучасного мовознавства, установити їхню здатність до наукового мислення й самостійного розв'язання актуальних лінгвістичних проблем.

У зв'язку із цим екзаменаційні білети мають таку структуру: 2 теоретичних питання, 3-є – практичне (лінгвістичні розбори).

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Мова як найважливіший засіб людського спілкування. Функції мови. Основні розділи загального мовознавства: теорія мови, методи і прийоми лінгвістичного аналізу, історія мовознавства. Філософські основи мовознавства.
2. Мова і суспільство. Суспільна природа мови і мовної діяльності. Роль мови у формуванні суспільної (національної) свідомості. Мова як суспільно-історична норма, територіальна і соціальна диференціація мов.
3. Соціальні спільності людей і соціальні типи мов. Мова, нація. Національні культури. Літературна мова та її стилі. Етнолінгвістика. Соціолінгвістика.
4. Семіотика – наука про систему мовних знаків. Проблеми знака. Мовні і немовні знаки. Специфіка мовного знака. Слово як основний мовний знак. Мова як особлива знакова система.
5. Передумови виникнення людської мови. Мова й етногенези. Мова і свідомість. Мова і мислення. Металінгвістика як наука про взаємовідношення мови і мислення. Психолінгвістика.
6. Семантика. Значення як понятійно-нормативна категорія. Типи мовних значень. Лексичні і граматичні значення. Семантична структура та її конструкти. Відношення мислення до граматичних значень мови. Теорія мовної відносності.
7. Система і структура мови. Мова як система систем. Поняття про мовні рівні (яруси) (фонематичний, лексико-семантичний, морфеміко-морфологічний та синтаксичний). Взаємодія мовних рівнів.
8. Мова як конкретно-історична категорія. Сучасний стан мовної системи в аспекті синхронії і діяchronії. Зовнішні та внутрішні причини мовних змін.
9. Поняття про методи наукового дослідження. Загальнонаукові методики вивчення мовного матеріалу (індукція, дедукція, аналіз, синтез). Класифікація методів у мовознавстві.
10. Характеристика основних лінгвістичних методів (описового, порівняльно-історичного, зіставного, структурних, математичних та інших).
11. Харківська лінгвістична школа. Загальнолінгвістична концепція О. О. Потебні. Учення про мову і мислення, слово, його внутрішню форму та значення, систему мови.
12. Мовознавство на сучасному етапі (когнітивна, функціональна, комунікативна лінгвістика, лінгвістика тексту та інші).
13. Походження писемності в східних слов'ян як культурно-філологічна проблема. Огляд найважливіших писемних пам'яток української мови.
14. Основні етапи становлення української правописної системи. Принципи правопису. Сучасні правописні дискусії.
15. Виникнення та розвиток слов'янського порівняльно-історичного мовознавства. О. Х. Востоков – основоположник слов'янського порівняльно-історичного мовознавства. Роль І. І. Срезневського, М. О. Максимовича, Ф. І. Буслаєва, О. О. Потебні, І. Я. Ягича, Ф. П. Фортунатова, І. О. Бодуена де Куртене, А. Ю. Кримського, Ф. Міклошича та інших дослідників у вивченні проблем мовознавчої славістики.

16. Поняття про праслов'янську мову. Хронологічні рамки існування праслов'янської мови. Періодизація розвитку праслов'янської мови. Загальна характеристика фонетичних змін і граматичної будови праслов'янської мови. Питання про прабатьківщину слов'ян.

17. Загальні відомості про фонологічну систему слов'янських мов. Система вокалізму та консонантизму. Голосні та приголосні фонemi, їхня звукова реалізація.

18. Порівняльний аналіз (з історичними коментарями) найголовніших фонетичних явищ слов'янських мов у системі голосних (зміна початкового [o] на [e], рефлекс *ort, olt*, виникнення першого повноголосся в східнослов'янських мовах; співвідношення [i] та [e] в російській та українській мовах на місці колишнього ять; чергування етимологічних /e/, /o/ з /i/ в українській мові та відсутність його в інших слов'янських мовах; артикуляційні особливості українського звука [и], що виник унаслідок збігу давніх [и] та [ы]; наявність приставного [i] перед сонорними в українській мові та інші явища з історії вокалічної системи).

19. Порівняльний аналіз (з історичними коментарями) найголовніших фонетичних явищ слов'янських мов у системі приголосних (характер приголосних перед [e]; наслідки палаталізації приголосних; доля приголосного [л] після колишніх ъ та ѣ; зміни дзвінких приголосних у кінці слів; характер асиміляції приголосних; характеристика губних, шиплячих, [p] та [ц]; розвиток протетичних приголосних в українській, білоруській та інших слов'янських мовах).

20. Характеристика основних акцентуаційних та орфоепічних особливостей слов'янських мов.

21. Предмет, завдання, основна термінологія ономастики. Методи дослідження власних назв різних класів. Головна наукова та довідкова література з ономастики. Ономастичні словники.

22. Антропоніміка. Імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська, псевдо, нікнейми (ніки) як сфера дослідження антропоніміки. Принципи називання дітей нашими предками. Походження імен (слов'янські, латинські, давньоєврейські, грецькі, штучні деривати). Способи творення прізвищ в українській мові. Природа і завдання псевдонімів.

23. Топоніміка. Історія розвитку топоніміки. Основні завдання сучасної топоніміки. Принципи, мотиви та способи номінації географічних об'єктів в українській мові. Словотворення українських топонімів. Проблема перейменування ойконімів, малих топооб'єктів у межах населених пунктів.

24. Гідроніміка. Історія розвитку, основні завдання та термінологія гідроніміки. Гідрооб'єкти: принципи, мотиви, способи номінації та словотвірні аспекти. Основні монографії та лексикографічні праці з гідроніміки.

25. Літературна ономастика, або поетика оніма. Специфіка власних назв у художній літературі. Предмет і завдання літературної ономастики. Сутність поетоніма. Типологія літературних назв. Гумористичний принцип у літературній ономастиці. Характеристична функція антропонімів у художньому тексті. Ономастика рідного краю в художній літературі.

26. Нові напрямки української ономастики. Актуальні проблеми української конотоніміки. Конотативна ономастична лексика в мові

періодичних видань. Словники конотативних власних назв. Когнітивна ономастика. Соціономастика як напрямок сучасної лінгвістики: українські здобутки та перспективи.

27. Ономастика і граматики. Основні словотвірні закономірності у сфері ономастики. Особливості відмінювання власних назв різних класів і підкласів. Ономастика і морфологічна парадигматика. Проблеми вимови, наголошування, правопису питомих та іншомовних пропріальних назв.

28. Дериватологія як окрема лінгвістична дисципліна. Поняття синхронії та діяхронії в словотворі. Проблема класифікації способів словотворення.

29. Морфологія. Частини мови як основні морфологічні одиниці. Основні риси морфологічної будови слов'янських мов. Спільність засобів вираження граматичних значень.

30. Принципи класифікації частин мови. Проблема займенникових слів. Ступені й різновиди взаємопереходу частин мови.

31. Іменні частини мови. Граматичні категорії іменних частин мови: спільні та відмінні риси.

32. Синхронна характеристика граматичних категорій іменників у слов'янських мовах. Залишки форм двоїни. Історичні принципи поділу іменників на відміни в слов'янських мовах. Порівняльна характеристика відмінкових закінчень іменників у слов'янських мовах (з історичними коментарями).

33. Морфологічна парадигматика як окрема галузь мовознавства. Історія вивчення системи словозміни іменника в українській мові. Учення про синтагматику і парадигматику Ф. де Соссюра. Предмет і завдання морфологічної парадигматики. Термінологічний апарат. Значення термінів „парадигма” та „парадигматика”.

34. Основні чинники визначення елементарних парадигматичних класів у сучасній українській літературній мові: морфологічний, лексико-семантичний, акцентуаційний, синтагматичний, словотвірний, морфонологічний тощо. Нові пропозиції Орфографічної комісії (по суті повернення до історичних форм системи словозміни української мови).

35. Типи відмінювання іменників: іменниковий, прикметниковий, різновідмінювані. Динамічні процеси в іменниковому відмінюванні. Історичний коментар до становлення системи словозміни іменників.

36. Прикметник як периферійна частина мови. Морфологічні та словотвірні категорії прикметника. Міжрівнева (морфолого-синтаксико-словотвірна) категорія ступенів порівняння й актантна деривація. Дієприкметник як віддієслівний прикметник.

37. Специфіка функціонування членних і нечленних прикметників у слов'янських мовах. Порівняльна характеристика відмінкових форм прикметників у слов'янських мовах. Ступені порівняння.

38. Проблема частиномовної природи числівника. Семантичні та структурно-морфологічні розряди числівників. Граматичні категорії числівника. Особливості відмінювання.

39. Порівняльна характеристика структури та форм числівників у східнослов'янських мовах. Історичні коментарі до відмінювання числівників. Характер сполучуваності числівників з іменниками.

40. Становлення системи дієслівних форм у процесі формування граматичного ладу української мови. Граматичні категорії дієслів сучасної української мови, їхній взаємозв'язок.

41. Дієслово. Порівняльна характеристика (з історичними коментарями) особових форм дієслів у слов'янських мовах. Форми майбутнього, минулого та давноминулого часів в українській та інших слов'янських мовах.

42. Граматичні ознаки дієприслівників. Творення і синтаксична роль дієприслівників. Перехід дієприслівників у прислівники й прийменники. Проблема слів категорії стану.

43. Прислівник. Походження і морфологічна будова прислівників у слов'янських мовах у порівняльному аспекті. Ступені порівняння прислівників.

44. Проблема лінгвістичного статусу службових слів, вигуків. Порівняльна характеристика будови та функціонування службових частин мови та вигуків у слов'янських мовах.

45. Синтаксис як граматичний рівень сучасної української літературної мови. Типи синтаксичних одиниць. Граматична спільність синтаксичної будови слов'янських мов.

46. Словосполучення як некомунікативна синтаксична одиниця. Синтаксичні зв'язки в словосполученні й реченні: засоби, типи та форми. Спільні й відмінні риси в будові словосполучень слов'янських мов. Огляд особливостей керування дієслів, уживання прийменникових і безприйменникових конструкцій.

47. Речення як основна одиниця синтаксису: його ознаки, аспекти вивчення, типи. До питання про кваліфікацію речень з ускладнювальними компонентами.

48. Спільне і відмінне у вираженні головних і другорядних членів речення в слов'янських мовах. Дієприкметникові та дієприслівникові звороти в російській та українській мовах.

49. Проблеми гіпотаксису та паратаксису сучасної української літературної мови. Спільне і відмінне в будові складних речень у слов'янських мовах.

50. Питання про статус безсполучникового складного речення. Змістові відношення та засоби зв'язку між предикативними частинами безсполучникового речення. Пунктуація на межі частин безсполучникового речення.

51. Періодизація розвитку української мови як наукова проблема. Огляд найвідоміших періодизацій.

52. Розмежування понять: літературна мова, мова художньої літератури, загальнонародна мова, діалектна мова. Діалектне членування української мови. Фонетичні, лексичні та граматичні особливості говорів української мови. Диференційні ознаки південно-східного наріччя української мови.

53. Поняття про староукраїнську літературну мову. Причини її занепаду. „Руська” та „слов'яноруська” (церковнослов'янська) мови. Сфери вживання, особливості розвитку.

54. Літературна мова періоду Київської Русі. Варіанти (різновиди) цієї мови, сфери їхнього вживання.

55. Формування і початки розвитку нової української літературної мови. Роль у цьому процесі мови творів І. П. Котляревського.

56. Т. Г. Шевченко – основоположник нової української літературної мови. Джерела (народна мова, фольклор, архаїзми, іншомовні запозичення, зокрема старослов'янізми, неологізми) та особливості мови Т. Г. Шевченка на різних лінгвістичних рівнях.

57. Розвиток публіцистичного стилю в новій українській літературній мові кінця XVIII – початку XX століть.

58. Типологія словників. Історія створення перекладних і тлумачних словників (XVI–XX ст.). Здобутки сучасної лексикографії.

59. Специфіка розвитку української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX століть.

60. Розвиток української мови в період державної самостійності України в кінці XX – на початку XXI століть.

61. Синтаксичний аналіз речення. Фонетичний, морфемний, словотвірний, морфологічний розбори слів.

Критерії оцінювання відповідей вступників

Кількісні показники оцінювання відповіді вступника

1) екзаменаційний білет складається з 2 (двох) теоретичних запитань, кожне з яких оцінюється 30 балами;

2) 3-є завдання (практичне – лінгвістичні розбори) оцінюється 40 балами.

Загальна сума балів за виконання письмових завдань екзаменаційного білета складає 100.

Якщо абітурієнт набрав менше 60 балів, то далі не може брати участь у конкурсному відборі на заявлену спеціальність. Якщо абітурієнт набрав від 60 до 100 балів – продовжує брати участь у конкурсному відборі на спеціальність 035 Філологія.

Якісні показники оцінювання відповіді вступника

(90 – 100 балів) оцінка «відмінно»

- вільно володіє категорійно-понятійним апаратом мовознавчих дисциплін;
- виявляє ґрунтовні знання з історії української мови;
- коректно аналізує одиниці різних рівнів сучасної української літературної мови;
- володіє принципами й навиками системного аналізу лінгвістичних явищ, понять, категорій;
- уміє логічно та аргументовано викладати свої думки;
- знайомий з усією обов'язковою літературою, виявляє свідомий інтерес до додаткової літератури, послуговується інформаційними ресурсами;
- демонструє високу культуру фахового мовлення.

(74 – 89 балів) оцінка «добре»

- загалом добре володіє фактичним матеріалом з теорії лінгвістики, проте допускає при цьому незначні помилки та неточності;
- уміє коментувати мовні явища, установлювати системні зв'язки, хоч аргументація не відзначається оригінальністю;
- належним чином володіє методологією та методикою аналізу мовних явищ, проте допускає неточності, не завжди дотримується логіки викладу;
- коментує всі лінгвістичні процеси, хоч деякі – після нагадування;
- додаткову літературу знає, але, відповідаючи на певне питання, не посилається на неї;
- вільно викладає матеріал українською літературною мовою, проте не завжди послуговується можливими засобами урізноманітнення власного мовлення.

(60 – 73 балів) оцінка «задовільно»

- посередньо володіє фактичним матеріалом з мовознавчих дисциплін, допускає помилки в розумінні деяких понять, категорій, явищ;
- відчуває певні труднощі, ілюструючи теоретичні положення доречними прикладами;
- відтворює теоретичні положення не завжди логічно й послідовно;
- недостатньо володіє методологією та методикою аналізу мовних явищ, допускає помилки у виборі стратегії і тактики викладу матеріалу, неточності у вживанні термінів;
- культура мовлення достатня, проте не вражає багатством і різноманітністю форм, допускає помилки в наголошуванні слів.

(1 – 59 балів) оцінка «незадовільно»

- неглибоко та несистемно засвоїв теоретичний матеріал, відтворює його репродуктивно, тобто з недостатньою осмисленістю; виявляє некомпетентність у знанні історії української мови;
- недостатньо володіє методологією та методикою аналізу мовних явищ, допускає неточності, сплутує лінгвістичні факти;
- відчуває труднощі, ілюструючи теоретичні положення конкретними прикладами;
- з недостатньою професійністю послуговується термінологічним апаратом лінгвістичних дисциплін;
- не завжди може пояснити причини тих чи тих явищ, виклад непослідовний, пропускає фрагменти, важливі для розуміння думки;
- лексика збіднена, допускає помилки різного типу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабич. – Львів : Вид-во «Світ», 2003. – 432 с.
2. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни і словотвору) / С. П. Бевзенко. – Ужгород : Закарпатське обласне видавництво, 1960. – 416 с.
3. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1991. – 231 с.
4. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища шк., 2005. – 270 с.
5. Білецький О. Про мову і мовознавство / О. Білецький. – К. : АртЕк, 1996. – 223 с.
6. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця. – К. : Університетське видавництво „Пульсари”, 2004. – 398 с.
7. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / А. Й. Багмут, Л. І. Коломієць та ін. / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1966. – 595 с.
8. Дзендзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології (вступні розділи) / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1966. – 98 с.
9. Дзендзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т. – Ч. 1 : Фонетика. – 1965. – 125 с.
10. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : морфологія / А. П. Загнітко. – Донецьк : Дон ДУ, 1996. – 437 с.
11. Загнітко А. П. Теретична граматики української мови. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2001. – 662 с.
12. Іваницька Н. Л. Синтаксис простого речення. Складні випадки аналізу / Н. Л. Іваницька. – К. : Вища шк., 1989. – 63 с.
13. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові / Н. Л. Іваницька. – К. : Вища шк., 1986. – 168 с.
14. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики : монографія / О. Ю. Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2006. – 325 с.
15. Карпенко Ю. О. Топонімія Буковини / Ю. О. Карпенко. – К., 1973. – 238 с.
16. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика / Ю. О. Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2008. – 328 с.
17. Ковтюх (Авдєєва) С. Л. Морфологічна парадигматика української мови // Українська мова. – 2003. – № 3–4. – С. 65–76.
18. Ковтюх С. Л. Сучасна українська літературна мова (Вступ. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) : навчально-методичний посібник / С. Л. Ковтюх. – Кіровоград, 2011. – 232 с.

- 19.Ковтюх С. Л. Словозмінна парадигматика українських прізвищ : [монографія] / С. Л. Ковтюх, О. М. Кашталян ; за ред. С. Л. Ковтюх. – Кіровоград : Полімед-Сервіс, 2012. – 258 с.
- 20.Ковтюх С. Л. Сучасна українська літературна мова (Фонетика. Фонологія. Морфонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія) : навчально-методичний посібник / С. Л. Ковтюх. – Кіровоград, 2014. – 288 с.
- 21.Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Вид-чий центр «Академія», 1999. – 288 с.
- 22.Кравченко Л. О. Українська ономастика : антропоніміка : навч. посіб. / Л. О. Кравченко. – К. : Знання, 2014. – 239 с.
- 23.Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : [монографія] / Г. П. Лукаш. – Донецьк : ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «ПРОМІНЬ», 2011. – 438 с.
- 24.Лучик В. В. Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя. – Кіровоград, 1996. – 235 с.
- 25.Лучик В. В. Іншомовні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя. – Кіровоград, 1999. – 104 с.
- 26.Матвіяс І. Г. Говори української мови / І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1991. – 168 с.
- 27.Огієнко І. І. Історія української літературної мови / І. І. Огієнко. – К., 1995. – 296 с.
28. Півторак Г. Українці : звідки ми і наша мова / Г. Півторак. – К. : Наук. думка, 1993. – 200 с.
- 29.Русанівський В. М. Історія української літературної мови / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.
- 30.Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови. – Ч. I / С. П. Самійленко. – К. : Радянська школа, 1964. – 234 с.
- 31.Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К. : АТ «Око», 1996. – 416 с.
- 32.Слинько І. І. Синтаксис сучасної української літературної мови : проблемні питання : навч. посіб. / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
- 33.Сучасна українська літературна мова / [за ред. А. П. Грищенка]. – [3-є вид., допов.] – К. : Вища шк., 2002. – 439 с.
- 34.Сучасна українська літературна мова / [за ред. М. Я. Плющ]. – [2-е вид., допов.] – К. : Вища шк., 2000. – 430 с.
- 35.Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
- 36.Чучка П. П. Вступ до слов'янської філології / П. П. Чучка. – К. : НМК ВО. 1988. – Ч. 1. – 75 с.; 1989. – Ч. 2. – 73 с.
- 37.Шевельов Ю. Українська мова в першій половині XIX ст. (1900–1941) : стан і статус / Юрій Шевельов. – Чернівці : Рута, 1998. – 208 с.
- 38.Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен : Молоде життя, 1951. – 402 с.
- 39.Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.